

T

WELKE LEERLING VERDIENT EXTRA ZORG IN BEWEGINGSONDERWIJS?

Iedere betrokken docent bewegingsonderwijs heeft zorg voor zijn leerlingen. Die zorg gaat waarschijnlijk uit naar al zijn leerlingen. Maar er is een categorie leerlingen die extra aandacht vraagt omdat ze niet voldoen aan het verwachtingspatroon of aan de gestelde doelen. Dit kan zijn op motorisch gebied, maar dit kan ook zijn op het gebied van gedrag, in de omgang met docent of met medeleerlingen. Het verwachtingspatroon en de gestelde doelen zijn afhankelijk van leeftijd en de ontwikkelingsfase van de leerling. Zodra een leerling ondanks de aandacht en de bemoeienis van de docent niet verder komt in zijn ontwikkeling en zijn stilstand/achterstand lastgevend wordt voor de leerling zelf en voor zijn medeleerlingen, is er sprake van extra zorg.

Door: Maarten Massink

ZORG

Wanneer is een achterstand in de ontwikkeling lastgevend voor de leerling, medeleerling en voor de docent? Wanneer is er sprake van zorg? Dat verschilt per leerling, per klas en per docent. Er zijn leerlingen die het zelf erg vervelend vinden als ze merken dat ze niet goed mee kunnen komen of een uitzondering vormen binnen de groep. Dat kan voor hen aanleiding genoeg zijn om extra te oefenen en met een hulpvraag te komen. Er zijn leerlingen die weinig last hebben van hun achterstand of dit niet willen onderkennen of benoemen. Het valt volgens hen wel mee of ze zeggen er geen last van te hebben. De docent die deze achterstand signaleert en wel betekenisvol vindt zal deze leerling duidelijk moeten maken wat deze achterstand betekent, en waarom en hoe deze achterstand te verhelpen is. Maar het is de leerling die dit zal moeten onderkennen wil hij er mee aan de slag gaan.

LASTGEVEND

Hoe lastgevend het is voor de medeleerlin-

gen is erg klas- of groepsafhankelijk. Er zijn klassen/groepen waar leerlingen veel aandacht en geduld hebben met elkaar. Medeleerlingen die moeite hebben met bijvoorbeeld een shuttle terugslaan vinden steeds weer klasgenootjes die hen daarbij willen helpen door makkelijk aan te geven en hen tips willen geven. Maar er zijn ook groepen waarin medeleerlingen die zwakke beweges onmiddellijk, bewust of onbewust, links laten liggen en de uitzonderingspositie negatief bevestigen.

De docent tot slot is meestal bepalend of er wat extra's aan de achterstanden gedaan wordt. Dit heeft te maken met de leerlingen zelf (wil hij zelf er wat aan doen, komt hij met een hulpvraag), met de medeleerlingen die deze leerlingen al dan niet in de gewone les de fysieke en de sociale ruimte willen geven om extra te oefenen. Maar dit heeft ook zeer sterk te maken met de taakopvatting en vakvisie van de docent. Bovendien moet de docent een duidelijk kader hebben waarin hij de ontwikkeling van leerlingen kan duiden. Wanneer is er sprake van een zorgelijk niveau?

ZORGNIVEAU AANGEVEN

Wat dat betreft is er nu hulp voor de docent in de eerste fase van het voortgezet onderwijs. In vervolg op het basisdocument voor basisonderwijs is er nu het basisdocument voor voortgezet onderwijs hierin worden deelnameniveaus beschreven voor verschillende bewegingsactiviteiten. Naast een

Tonlopen

Arrangement

2 Banken, taps opgesteld: kortste afstand 3 meter, grootste afstand 5 meter.
3 Leerlingen per ton, 1 tonloper, 2 hulpverleners.
Middelgrote ton (diameter 40 cm).
Eventueel lange mat als ondergrond.

Opdracht

Stap vanaf de bank op de ton, probeer je daarna rustig in balans naar de andere bank te verplaatsen.

Fase	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Tot balans komen	Stapt met behulp van de hulpverleners op	Stapt op en heeft daarbij af en toe hulp nodig	Stapt zonder hulp van de hulpverleners op	Leunt erg op de hulpverleners en komt niet tot balans
In balans blijven	Verplaatst zich en heeft veel hulp nodig	Verplaatst zich voorwaarts en heeft daarbij af en toe hulp nodig	Verplaatst zich zowel voor- als achterwaarts, zonder hulp	Komt ook met hulp niet tot verplaatsen
Balanceren beëindigen	Stapt met veel ondersteuning af, niet altijd gecontroleerd	Stapt met hulp gecontroleerd af op de bank	Stapt zonder hulp en gecontroleerd af	Bereikt de overkant niet

Zorgniveau aangegeven voor 'bewegen verbeteren' bij balanceren op losse voorwerpen: tonlopen

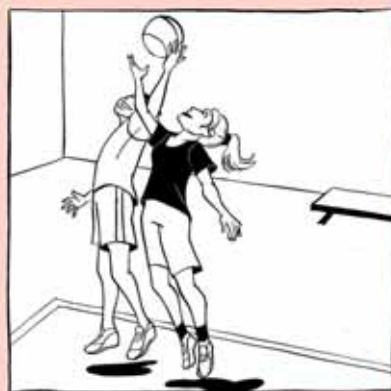
basisniveau, vervolgniveau en gevorderd niveau wordt hierin ook, net als in het *Basisdocument voor het basisonderwijs*, weer een zorgniveau beschreven. Dit geldt niet alleen voor bewegingsactiviteiten (bewegen verbeteren), maar ook voor regelactiviteiten (bewegen regelen), voor 'betrokkenheid bij de les' en 'gerichtheid op bewegen' (bewegen beleven), en voor 'veilig bewegen' en 'vitaal bewegen, fitter bewegen' (gezond bewegen).

EXTRA ZORG EN AANPAK

Er zijn verschillende manieren om extra zorg te geven aan leerlingen. De verschillende aanpakken voor extra zorg aan leerlingen zijn in dit blad geschetst door Remo Mombarg tijdens zijn workshop op de MRT-studiedag op 16 mei jl. in Zwolle zoals weergegeven in het artikel van Joost Hes elders in dit blad. Hij spreekt over een onderscheid tussen een taakgerichte aanpak, een ontwikkelingsgerichte aanpak en een kindgerichte aanpak. Bij een ontwikkelingsgerichte aanpak wordt vooral gekeken naar achterstanden in de ontwikkeling van de verschillende algemene motorische vaardigheden. Maar bij een taakgerichte aanpak gaat het om vaardigheden en taken waaraan specifiek gewerkt moet worden door de leerling. Deze taken worden na analyse aangepast aan het bewegingsniveau van de leerling. Bij een kindgerichte aanpak wordt meer gekeken naar de beleving en de betrokkenheid van de leerling bij bepaalde bewegingsactiviteiten. Hierin kunnen de deelnameniveaus die beschreven staan in het *Basisdocument VO* bij 'gerichtheid op bewegen' en 'betrokkenheid bij de les' de docent inzicht geven. Volgens Joost Hes gaat de ontwikkeling van MRT van ontwikkelingsgerichte aanpak meer richting taakgerichte en kindgerichte aanpak waarbij de specifieke vaardighe-

Zorgniveau aangegeven voor 'bewegen beleven' bij 'gerichtheid op bewegen'

Deelnameniveaus 'Gerichtheid op bewegen'

Aspect	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Ingaan op uitdagingen in bewegingsituaties (zowel bewegen als regelen)	Gaat in op de meeste uitdagingen, maar haakt nog wel eens af	Gaat in op alle uitdagingen en toont een actieve deelname aan verscheidene activiteiten	Gaat enthousiast in op alle uitdagingen en stimuleert daarmee ook anderen tot plezierige deelname	Gaat in op een klein, selectief aantal uitdagingen en haakt snel af bij situaties die hij niet leuk vindt
Gerichtheid op leren	Doet actief mee en kan zich daardoor verbeteren	Kent zijn startniveau en toont zichtbare gerichtheid op verbeteringen	Richt zijn aandacht op bepaalde aspecten van deelname en probeert die te verbeteren	Toont nauwelijks gerichtheid om zich te verbeteren op het terrein van bewegen (of regelen)
	Is zich minder bewust van zijn deelnameniveau	Is zich bewust van zijn eigen deelnameniveau en de leerdoelen die worden aangereikt	Vraagt advies en loest (bewust) voor het verbeteren van bepaalde vaardigheden	Interesseert zich niet voor zijn deelnameniveau
Bewegen waarderen	Geeft van de meeste aangeboden activiteiten aan wat hem daarin aanspreekt of niet	Vergelijkt verschillende aangeboden activiteiten en maakt voor zichzelf een keuze tussen wat hij wel kan en wil en wat niet	Geeft zijn voorkeuren aan over waar, wanneer en met wie hij zou kunnen gaan bewegen en sporten. Heeft ook kijk op wat anderen zouden kunnen en willen	Geeft slechts globaal aan dat hij niet wil deelnemen aan de betreffende activiteiten

Deelnameniveaus 'Betrokkenheid bij de les'

Aspect	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Omgaan met regels	Volgt de afgesproken regels onder toezicht van de docent	Voert de afgesproken regels zelfstandig uit	Spreekt andere leerlingen aan op naleving van de regels	Houdt zich moeizaam aan afspraken en komt daardoor soms in conflict
	Helpt bij het opstellen en opruimen van het materiaal als het hem gevraagd wordt, waarbij wordt toegezien op de juiste en veilige opstelling	Helpt uit zichzelf mee met opstellen en opruimen van het materiaal en denkt zelf na waar de materialen moeten staan	Neemt initiatief bij het opstellen en opruimen van materialen en heeft oog voor veiligheid	Onttrekt zich aan het opstellen en opruimen, en moet gecontroleerd worden op zijn taak
	Heeft zijn sportspullen meestal in orde	Heeft zijn sportspullen in orde	Heeft zijn sportspullen in orde en aangepast aan specifieke omstandigheden	Heeft zijn sportspullen vaak niet in orde
Zelfstandig deelnemen	Doet de activiteiten die hij leuk vindt en de rest met begeleiding. Hij gaat aan de slag met complexere activiteiten als de docent begeleidt	Doet alle activiteiten mee en gaat in op aanpassingen door de docent. Hij doet zelfstandig mee aan de moeilijke activiteiten als de docent de situatie aanpast	Doet zonder directe begeleiding van de docent alle activiteiten mee en past zelf de situatie aan voor zichzelf en anderen	Start pas na extra uitleg of aandacht. Tijdens de activiteit doet hij mee, nadat hij extra uitleg en aandacht van de docent heeft gekregen
Omgaan met elkaar	Voert met andere leerlingen opdrachten uit	Voert opdrachten uit met wisselende leerlingen en houdt rekening met verschillen en overlegt in situaties	Voert opdrachten uit met wisselende leerlingen en speelt in op de verschillen	Werkt meestal voor zichzelf zonder op anderen te letten
	Werkt met voorkeur samen met bevriende klasgenoten	Helpt anderen op vraag van de medeleerling of de docent	Neemt zelf initiatief om hulp te geven aan medeleerlingen en zij hebben ook vertrouwen in deze hulp	Houdt zich afzijdig bij het samenstellen van groepen en overlegt

Zorgniveau aangegeven voor 'bewegen beleven' bij 'betrokkenheid bij de les'

FOTO: HANS DIJKHOFF

Toont nauwelijks gerichtheid om zich te verbeteren

Start pas na extra uitleg

den en taken een belangrijke rol spelen bij de activiteiten die de leerling zelf onder de knie wil krijgen. Wellicht dat de niveaubeschrijving van 'gerichtheid op bewegen' en 'betrokkenheid bij de les' uit het *Basisdocument VO* ondersteunend kan werken bij een kindgerichte aanpak en het signaleren van zorgniveau en bij ontwikkelen naar een volgend niveau (basis, vervolg en gevorderd).

HOEVEEL LEERLINGEN

Het basisdocument is in eerste instantie bedoeld om docenten inzicht te verschaffen in de kwaliteit van hun eigen lesgeefpraktijk. Daarbij wordt er van uitgegaan dat 40% van de leerlingen op basisniveau zit, 30% op vervolgniveau en 20% op gevorderd niveau en 10% van de leerlingen op zorgniveau. Dat

betekent dat zo'n twee à drie leerlingen per klas op zorgniveau een veel voorkomend beeld is. Is er een grote afwijking van deze verhouding, dan is er reden voor de docent of de vakgroep de eigen praktijk eens tegen het licht te houden en te kijken waar dat aan ligt. Interessant is ook om te kijken of er verschil is in deze verhouding per 'sleutel', zoals deze onderscheiden worden in het basisdocument bij het kijken naar kwaliteit van bewegingsonderwijs. Oftewel zijn er naar verhouding meer zorgleerlingen bij 'bewegen verbeteren' of bij 'bewegen en regelen', dan wel bij 'bewegen beleven' of 'gezond bewegen'. Het is voorstelbaar dat het bij een vaksectie vooral gaat om 'bewegen beleven' en men veel werk maakt van de inzet van leerlingen (ingaan op de bewegingssituatie) en omgaan met elkaar (betrokkenheid bij de les) en daar weinig

zorgleerlingen meer aantreft, terwijl bij 'bewegen verbeteren' er relatief veel leerlingen voorkomen op zorgniveau. Of andersom; een vakgroep of docent zet erg in op 'bewegen verbeteren' maar qua werkhouding (omgaan met de regels, zelfstandig deelnemen, omgaan met elkaar) zijn er relatief veel leerlingen op zorgniveau.

NIET ALLEEN BEWEGEN VERBETEREN

Kortom het *Basisdocument VO* stimuleert om niet alleen naar bewegingsvaardigheden te kijken als het gaat om het aangeven van zorgniveaus. Ook op het gebied van werkhouding, 'betrokkenheid bij de les', 'gerichtheid op bewegen' (en leren) kan het niveau van leerlingen als zorgniveau worden geduïd. Dat betekent dat er naast aandacht van de docent voor leerlingen met achterstanden in de motoriek ook aandacht gevraagd wordt voor leerlingen met een problematische werkhouding. Heel erg nieuw is dit niet, maar het is wel voor het eerst dat er nu expliciet uitwerking is door dit gedrag te benoemen en te beschrijven. Ik denk dat de docent in de praktijk dit herkent omdat hij vaak meer problemen heeft met leerlingen met een slechte werkhouding, hoewel misschien zonder bewegingsproblemen, dan met leerlingen met bewegings-

achterstanden maar met een goede werkhouding. Maar als we spreken over MRT dan richten we ons op leerlingen met motorische problemen. Praten we echter over extra aandacht en zorg in onze lessen en daarbuiten, voor leerlingen met problemen met bewegingsonderwijs, dan hoeft dit niet alleen te gaan over motorische problemen maar kan het ook gaan over 'gerichtheid op bewegen' (ingaan op de bewegingssituatie, gerichtheid op leren en bewegen waarderen) en 'betrokkenheid bij de les', kortom dan kan het ook zeker gaan om 'bewegen beleven'

TAAKGERICHTHEID EN ZORG

Dit sluit mijn inziens aan bij wat Joost Hes en Remo Mombarg duiden als een ontwikkeling in de MRT-wereld van ontwikkelingsgerichte naar taakgerichte aandacht en extra zorg. Die extra zorg en taakgerichtheid kan leiden tot verbetering van de motoriek, als deze zorgelijk is. Maar ook als de motoriek niet zorgelijk is kan de taakgerichtheid, of het gebrek daaraan, dermate zorgelijk zijn dat er reden is voor extra steun en aandacht.

In de praktijk betekent dit dat je leerlingen niet alleen uitnodigt voor extra gym op grond van achterstanden in de motoriek, maar ook omdat ze in de reguliere les lastgevend zijn en regelmatig op zorgniveau opereren als het gaat om zaken die

binnen 'betrokkenheid bij de les' een rol spelen zoals omgaan met regels, zelfstandig deelnemen en omgaan met elkaar. Binnen het MRT-groepje of extra gymclubje zijn dit dan wel vreemde eenden in de bijt. Deze leerlingen komen niet vanwege bewegingsachterstanden, maar vanwege extra zorg voor hun taakinstelling en werkhouding. De vraag is of dit wel te combineren is met een groepje leerlingen dat juist minder bewegingsbegaafd is en vaak gebaat is bij een beschermde stimulerende positieve werksfeer. Leerlingen die daarin terechtkomen met een zorgelijke werkhouding kunnen de sfeer en de aantrekkelijkheid voor de bewegingszwakke groep bedreigen. Er zijn extra gymclubjes die toch beide groepen leerlingen in één club uitnodigen. Docenten die deze clubs begeleiden wil ik bij deze uitnodigen iets van hun ervaringen hiermee met ons te delen.

NIEUWE GROEP

Een ander probleem kan zijn dat het vrij nieuw is om deze leerlingen uit te nodigen voor 'extra gym', niet vanwege achterstanden in de motoriek, maar vanwege een problematische werkhouding bij gym. Dit is wel 'extra gym' maar geen MRT hoewel de effecten ervan waarschijnlijk ook zullen leiden tot een betere motoriek. Maar de aanleiding voor een uitnodiging ligt niet in een bewegingsachterstand maar in een zorgelijke werkhouding. Hoe wordt daar door leerlingen, ouders, schoolleiding op gereageerd? Dit zal vooral afhangen van de effecten en resultaten die in een dergelijke groep met leerlingen bereikt worden. Vooral als positieve resultaten verder reiken dan alleen verbeterde deelname aan bewegingsonderwijs. Denk bijvoorbeeld aan beter leren samenwerken, of houden aan de regels. Dan zullen de reacties positiever zijn, en zal er draagvlak ontstaan binnen de school. Maar daarvoor moet je eerst wel de gelegenheid krijgen om met een dergelijke groepje leerlingen te starten.

BASISDOCUMENT VO HELPT BIJ SIGNALEREN

Het basisdocument kan bij het signaleren van leerlingen een steun zijn voor docenten als het gaat om het duiden van bewegingsachterstanden. Leerlingen die regelmatig binnen verschillende activiteitengebieden op zorgniveau functioneren verdienen extra zorg en aandacht om op basisniveau en eventueel verder te komen. Maar geeft het basisdocument de docent de mogelijkheid zorgniveau te duiden die verder gaat dan de bewegingsvaardigheid? Het is een uitdaging middelen (in de les of met groepjes daarbuiten) te vinden waardoor ook deze leerlingen qua 'bewegen beleven' zich minimaal op basisniveau ontwikkelen.

Het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs is een uitgave van het Jan Luitingfonds

Correspondentie: m.massink1@chello.nl

FOTO: HANS DIJKHOFF